

**Маршалок Т.Я.,
к.е.н., доцент кафедри податків і фіскальної політики,
Тернопільський національний економічний університет**

ПРАГМАТИЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИТЕРІЇВ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Постановка проблеми. Формування податкових відносин має базуватися на принципах справедливості, рівномірності й загальності. З огляду на це, взаємовідносини держави та громадян слід розглядати крізь призму фіскальної політики, яка забезпечує життєздатність останніх. Фіскальна політика – це діяльність держави, а також її органів, спрямована на ефективний розподіл і використання доходів та видатків бюджетів і державних цільових фондів. У кожній країні необхідно реалізувати політику найбільшого сприяння, що базується на елементах справедливого оподаткування, регулювання цін, фінансових відносин. Ці елементи, поєднані між собою, забезпечують результат економічних перетворень, зростання достатку населення, налагодження партнерських відносин між державними службовцями та громадянами, ефективний розподіл фінансових ресурсів від населення до бюджетів, і навпаки. Саме такий перерозподіл є основою для здійснення фіскальної політики.

Податкова система з оптимальною структурою податків, їхніми ставками, податковими пільгами, а також з ефективними механізмами, здатними їх забезпечувати загалом, є базою для бюджетних відносин, котрі слід аналізувати відповідно до певних принципів і критеріїв. Ефективність податкової політики в країні характеризують за допомогою п'яти критеріїв: фіскальної достатності; економічної ефективності; соціальної справедливості; стабільності; гнучкості. Проте безпосередньо вплив податкового навантаження виявляється через критерії фіскальної достатності, економічної ефективності та соціальної справедливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі оптимальності оподаткування, а також реалізації критеріїв фіскальної політики визначених вище присвячено праці видатних вітчизняних та зарубіжних вчених серед яких варто виділити: В. Андрущенко, Е. Балацького, М. Білика, В. Буряковського, О. Десятник, В. Захожая, І. Золотко, Ю. Іванова, А. Крисоватого, Я. Литвиненка, І. Майбурова, П. Мельника, О. Найденка, С. Паранчука, В. Пушкарьової, В. Савченка, А. Соколовської, Л. Тарангул, С. Юрія.

Проте проаналізовані літературні джерела неповністю розкривають намічену нами проблему, у працях проведено лише теоретичний аналіз критеріїв фіскальної політики і не зроблено розрахунків таких критеріїв, який в змозі відобразити реалію вітчизняної фіскальної політики.

Постановка завдання. Для досягнення окресленої мети необхідно врахувати особливості податків, а також вплив податкових платежів на платника податків, державу, носія податку, суб'єкта, який отримує соціальне благо в результаті перерозподілу податкових надходжень. Метою статті є дослідження впливу податкового навантаження на діяльність суб'єктів господарювання, рівень життя населення, вивчити вплив фіскальної політики на можливість реалізувати соціальні та економічні завдання державою. Проаналізувати критерії фіскальної політики та їх особливості в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективною вважають таку фіскальну політику держави, яка здатна поєднати певні чинники, що можуть зумовити зміни в її структурі чи функціонуванні загалом. Саме через критерії можна відобразити та проаналізувати вплив податків на діяльність суб'єктів оподаткування: громадян як платників податків і користувачів суспільних благ та держави.

Важливу роль при розрахунку критеріїв податкової політики відіграє соціально-економічна доктрина країни. Ця доктрина при здійсненні податкової політики може бути двох типів: політика високих і низьких податків [1, с. 82]. Відповідно тип політики залежить від економічного стану країни, рівня розвитку фінансових відносин, менталітету населення, культурної приналежності й найбільше – від підбору фіскальних інструментів, за допомогою яких реалізують цю доктрину.

Зазначимо, що поєднання податкових інструментів дає змогу сформувати податкову систему загалом, а управління цими інструментами передбачає виникнення податкових відносин, які є податковою політикою. Основа будь-якої податкової політики – рівень податкових надходжень, за допомогою котрих держава забезпечує себе ресурсами для здійснення економічної та соціальної політики. В результаті податковий коефіцієнт, який визначають через податкове навантаження і податковий тягар, є базовим показником у системі оцінювання ефективності податкової політики. Саме тому визначальною величиною при побудові критеріїв податкової політики вважають податкове навантаження, що виражається через показник податкового коефіцієнта.

Для оцінювання податкової політики України використовують критерії, які відрізняються за сферою їхньої безпосередньої дії. Їхня математична побудова й аналіз базовані на використанні

макроекономічних показників – валового внутрішнього продукту, рівня оподаткування, податкових надходжень, номінальних доходів податкоплатників, загального рівня фінансованих державою суспільних благ. Ці показники відображають вплив податків на податкові надходження до державної казни, вплив оподаткування на діяльність підприємств, громадян – платників податків і – користувачів суспільними благами, що їх фінансують із Державного бюджету України [2, с. 137–139.].

Стан податкової політики, її вплив в Україні на суспільні процеси є основою ефективною ринковою економіки. Перший із проаналізованих критеріїв фіскальної політики – це критерій фіскальної достатності. Для його розрахунку необхідно використати показники валового внутрішнього продукту за кілька років, показник податкового коефіцієнта за проаналізований період і коефіцієнт A_1 . Коефіцієнт A_1 є середньою величиною, яку визначають як співвідношення податкових надходжень від податкового коефіцієнта (коефіцієнт еластичності) (табл. 1).

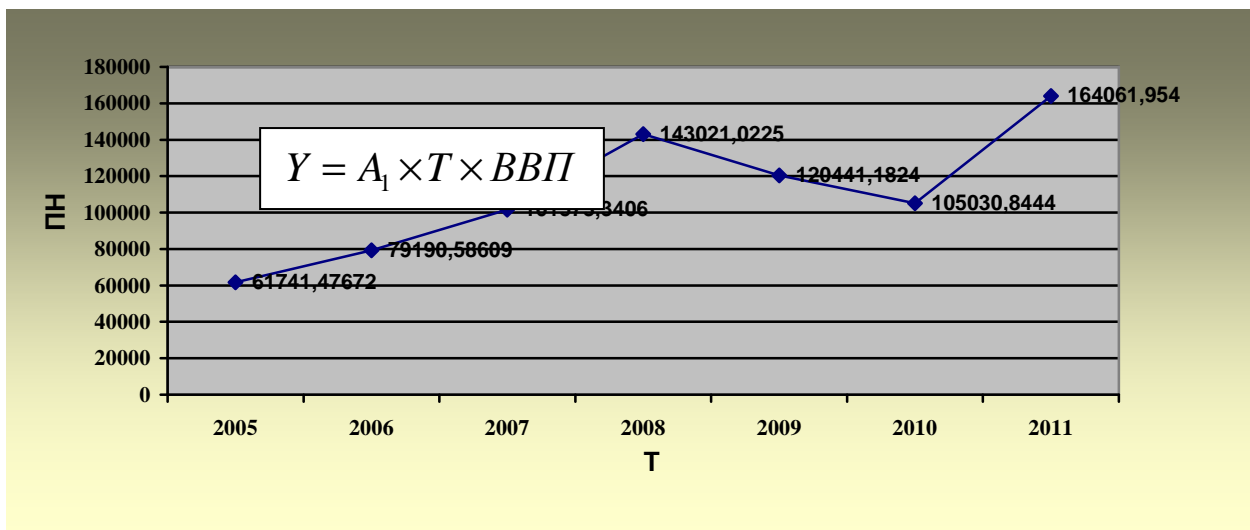
Таблиця 1

Динаміка макроекономічних показників в Україні, млн. грн.

Показник \ Рік	Рік						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ВВП	441452	544153	720731	949864	914720	1082569	1 302 079
Податкові надходження до Зведеного бюджету України	98065,2	125743	161264	227165	191381,2	166 872,2	261 605,0
Рівень оподаткування (податковий коефіцієнт)	22,2	23,1	22,37	23,9	20,9	15,4	20
Коефіцієнт A_1	0,63						

Джерело: складено автором за даними: <http://ukrstat.gov.ua/>

Дані, табл. 1 свідчать про зростання за аналізований період макроекономічних показників у грошовому еквіваленті, крім 2009 р. Так, у кризовий період економічна активність була нижчою, ніж у попередні; відповідно розрахований показник податкового навантаження у 2005 – 2011 рр, зазнав певних коливань, що свідчить про неоднорідну податкову політику, яку проводили в Україні. В процесі реалізації податкової політики не спостерігалось однотайності та послідовності, що підтверджують отримані результати. Аналізуючи критерій фіскальної достатності, слід вказати на зростання впливу податків. Здійснивши розрахунки отримаємо чітко виражену прямолінійно зростаючу залежність між нормою оподаткування та податковими надходженнями, і значне зниження фіскального впливу у 2009 р. та 2010 роках (рис. 1).

ПН – податкові надходження
 A_1 – коефіцієнт залежності податкових надходжень від норми оподаткування.
 T – податковий коефіцієнт (податкове навантаження) в Україні
 ВВП – валовий внутрішній продукт

Рис. 1 Критерій фіскальної достатності в Україні*

*Розраховано автором на основі даних табл. 1

Отримані результати загалом свідчать про зростаючу залежність податкових надходжень від норми оподаткування. Така політика є найбільш прийнятною для держави, що прагне отримати як

найбільше платежів. Аналізуючи дані, зазначимо, що за досліджений період відбулося зростання валового внутрішнього продукту та податкових надходжень. Відповідно показник податкового навантаження у 2005 - 2011 р. коливався в межах від 15,4% у 2010 р. до 23,9% у 2008 р. Ця ситуація підтверджує зростання впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання, що не завжди є позитивним для економіки загалом. Підвищення рівня впливу в період розвитку і становлення економіки може мати як позитивні результати, так і негативні наслідки; останні можуть призвести до розвитку тіньової економіки, масового ухилення від сплати податків, зменшення виробництва тощо.

Окрім держави, податкова політика значною мірою впливає на суб'єктів господарювання, які є безпосередніми учасниками створення валового внутрішнього продукту і валової доданої вартості в країні. Через механізм перерозподілу ВВП ці суб'єкти забезпечують державу фінансовими ресурсами, що акумулюються у вигляді податкових платежів. Саме тому необхідно визначити таку частку податкових платежів, яку підприємство спроможне сплатити і яка матиме найбільший ефект для держави загалом і для суб'єкта господарювання зокрема.

Вплив оподаткування на дохід (прибуток) платника розраховують через критерій економічної ефективності [2, с. 138]. Критерій відображає залежність отриманих загалом у країні фінансових результатів від оподаткування, норми оподаткування і коефіцієнта A_2 (табл. 2). Цей коефіцієнт вказує на залежність чистого доходу від податкового навантаження.

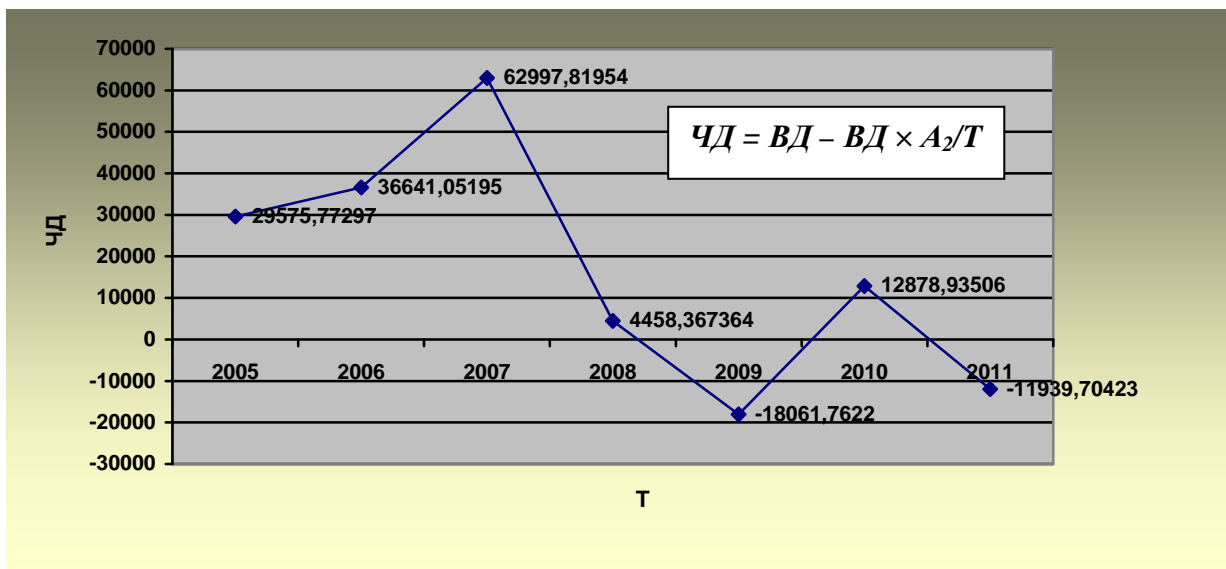
Таблиця 2

Динаміка фінансових результатів до оподаткування та податкового навантаження в Україні протягом 2005– 2011 рр.

Показник \ Рік	Рік						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток / збиток)	64370,8	76253	135897,9	8954,2	-42414,7	58334,0	122210,0
Рівень оподаткування (податковий коефіцієнт)	22,2	23,1	22,37	23,9	20,9	15,4	20
Коефіцієнт A_2	0,12						

Джерело: складено автором за: <http://ukrstat.gov.ua/>; <http://minfin.gov.ua/>; <http://minrd.gov.ua/>

Аналіз розрахованого критерію економічної ефективності в Україні свідчить про зростання результатів діяльності суб'єктів господарювання протягом досліджуваного періоду (рис. 2).

ЧД – чистий дохід
ВД – фінансові результати до оподаткування
Т – податковий коефіцієнт в Україні (податкове навантаження)
 A_2 – коефіцієнт залежності, що визначається як еластичність чистого доходу та податкового навантаження

Рис. 2. Критерій економічної ефективності*

*Розраховано автором на основі даних табл. 2

Варто зазначити, що за 2005 – 2011 рр. спостерігалися неоднозначні результати впливу оподаткування на діяльність суб'єктів господарювання, зокрема на отримання ними чистого доходу. Як підтверджують розрахунки, 2005 – 2007 рр. характеризувалися тенденцією до зменшення впливу

оподаткування на фінансовий результат; чисті доходи підприємств збільшувалися, хоча, як зазначалося податкове навантаження також зростало. Отже, абсолютна результативність діяльності підприємств (підвищення їхніх доходів) зростала набагато швидше, ніж вплив податків на отримання цього результату. На таку тенденцію могли вплинути зменшення кількості оподатковуваних операцій, застосування значних податкових пільг, звуження бази оподаткування, що на тлі загального зростання ефективності підприємств призвело до зниження ефективності фіскальної політики, або така ситуація може свідчити, що вектор оподаткування був спрямований на інші сфери дії податку, відмінні від оподаткування прибутку підприємств та організацій.

Абсолютно іншими були показники критерію економічної ефективності в 2008 – 2009 та 2011 рр., коли внаслідок дії фінансової кризи спостерігався значно більший вплив податкового навантаження на результати діяльності підприємств; чистий дохід останніх за цей період перебував на найнижчому за аналізований період рівні. Пояснити це явище можна тим, що при зростанні показника податкового навантаження в 2008 р. дохідність підприємств значно зменшилася. У 2009 р. суб'єкти господарювання завершили фінансовий рік зі збитками, внаслідок чого критерій економічної ефективності перебував на рівні нижче нуля, що означає про прямі збитки держави через недооподаткування, які вимірюються значенням цього критерію у вказаний проміжок часу, дещо кращою є ситуація 2010 року коли підприємства дещо оговталися від впливу економічної кризи та отримали позитивний фінансовий результат за результатами року, однак 2011 рік знову знаменувався негативними коливаннями в сторону зменшення прибутковості підприємств.

Доходимо логічного висновку, що податкова політика України з оподаткування фінансового результату в умовах фінансової кризи є неоднозначною і потребує кардинальних змін у напрямку зменшення податкового тиску на підприємства. Вважаємо, що за стабільного розвитку в 2005 – 2007 рр. держава мала змогу за допомогою фіскальних інструментів підвищити рівень оподаткування підприємств без значних загроз процесові господарювання.

Окрім фіскальної та регулюючої, слід вказати на соціальну роль податків і податкових платежів. Найбільш ефективним показником, що дає змогу вивчити вплив податків на соціальне становище населення, є критерій соціальної справедливості, який відображає інтереси громадян як платників податку, які отримують доходи, що підлягають оподаткуванню, і як суб'єктів держави, котрі сплачуючи податок, хочуть отримати еквівалентну ціну у вигляді певного соціального блага [2, с. 139]. Такий критерій є найважливішим із позиції прихильників соціальної функції податку, що виявляється через його перерозподіл від платників податків до тих, які отримують блага з державного бюджету.

Згаданий критерій розглянутий у двох аспектах: із боку платника податків, оскільки перший визначають за допомогою функціональної залежності, що вказує, як зміняться реальні доходи під впливом взаємодії номінальних доходів платників, рівня оподаткування, бази оподаткування та коефіцієнта A_3 , де A_3 – коефіцієнт залежності реальних доходів податкоплатників від рівня оподаткування (табл. 3); з боку громадянина-виборця, котрий, зробивши вибір, прагне отримати від держави суспільне благо як ціну за сплачені податки. Розмір суспільних благ залежить від сукупних податкових надходжень, податкового навантаження та коефіцієнта A_4 , який визначають як залежність величини суспільних благ від норми оподаткування (середнє значення коефіцієнта еластичності) (табл. 4).

Таблиця 3

Динаміка доходів населення, бази оподаткування та рівня оподаткування в Україні протягом 2005 – 2011 рр.

Рік Показник	Рік						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Доходи громадян	365923	475200	625868	850232	542244	1101015	1251005
База оподаткування (доходи за мінусом субсидій)	212340	289065	388223	519024	186819	677325	787637
Податкове навантаження	22,2	23,1	22,37	23,9	20,9	15,4	20
Коефіцієнт A_3	0,53						

Джерело складено автором за: [3; 4; 5; 6; 7; 8]

Таблиця 4

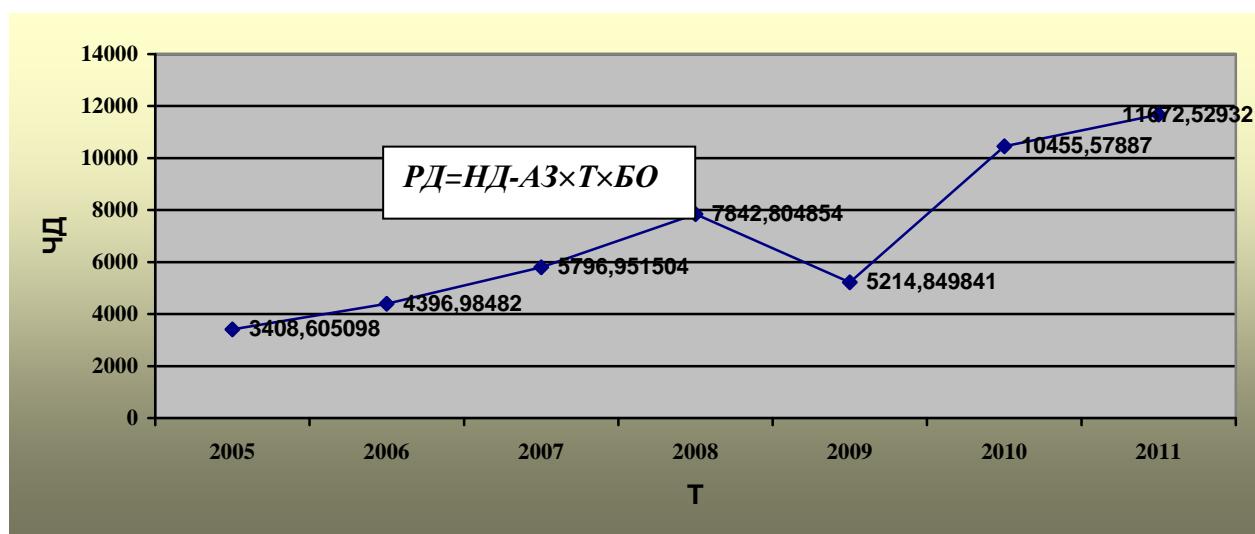
Динаміка макропоказників для розрахунку критерію соціальної справедливості за 2005 – 2011 рр.

Показник	Рік						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Суспільні блага	86920,8	100907,6	127497,6	173161	169264,96	90080,60	111157,90
Коефіцієнт A_4	1,33						

Джерело: складено автором за: ukrstat.gov.ua

При побудові кривої критерію соціальної справедливості номінальними доходами є дані, що їх офіційно оприлюднила Державна служба статистики України. Базою оподаткування визначено номінальні доходи за мінусом субсидій, котрі отримують громадяни та які не підлягають оподаткуванню; проте ці субсидії впливають на купівельну спроможність громадян і можливість заощаджувати. A_3 – коефіцієнт еластичності, що вказує на залежність номінальних доходів від податкового навантаження в Україні (див. табл. 3).

Аналіз даних (рис. 3) свідчить про позитивну тенденцію щодо забезпечення інтересів громадян-платників податків упродовж досліджуваного періоду. Так, у 2005 – 2008 рр. реальні (чисті) доходи населення зростали, хоча податкове навантаження також збільшувалось, така ж зростаюча тенденція мала місце у 2010-2011 рр. Водночас вплив податкових інструментів на доходи громадян у вказаний період зменшувався. Іншу тенденцію спостерігаємо в 2009 р., оскільки внаслідок дії кризових чинників посилюється податковий вплив на громадян, що засвідчили розрахунки критерію. Позитивну для платників ситуацію у 2005 – 2008 рр. можна обґрунтувати змінами в оподаткуванні. Так, у 2004 р. змінились умови оподаткування: прогресивна ставка прибуткового податку з громадян 10% – 40% заміненна пропорційною ставкою 13%, а з 2007 р. – 15%; за Законом України «Про податок з доходів фізичних осіб» також передбачено використання соціальної пільги, межа якої розраховується множенням прожиткового мінімуму доходів громадян на коефіцієнт 1,4 [9; 12].

РД – реальні доходи податкоплатників
 НД – номінальні доходи податкоплатників
 A_3 – коефіцієнт еластичності між реальними доходами податкоплатників та податковим навантаженням
 Т – податковий коефіцієнт (податкове навантаження)
 БО – база оподаткування

Рис. 3. Критерій соціальної справедливості (перший аспект – інтереси громадян-платників податків)*

*Розраховано автором на основі даних табл. 3

В Україні за абсолютного зростання доходів населення частина оподаткованого доходу зменшується. Так, протягом аналізованого періоду база оподаткування (номінальні доходи), рівень середньої заробітної плати, мінімальна заробітна плата, що є важливим чинником при застосуванні соціальної податкової пільги, прожитковий мінімум доходів громадян – зросли в рази [10]. Згідно статистичної інформації зростання бази оподаткування відбулося швидшими темпами, ніж збільшення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, така ситуація може свідчити про значне розшарування населення і нерівномірність в оплаті праці громадян. З огляду на це можна стверджувати, що абсолютне зростання реальних доходів не завжди засвідчує збільшення добробуту населення.

Стабільне законодавство з оподаткування доходів громадян також зумовило тенденційно висхідне збільшення доходів населення після процесів оподаткування. Звідси можна зробити висновок про висхідну тенденцію протягом проаналізованого періоду при оподаткуванні доходів громадян, унаслідок чого зростання абсолютного показника податкового навантаження негативно вплинуло на загальний рівень добробуту населення в Україні.

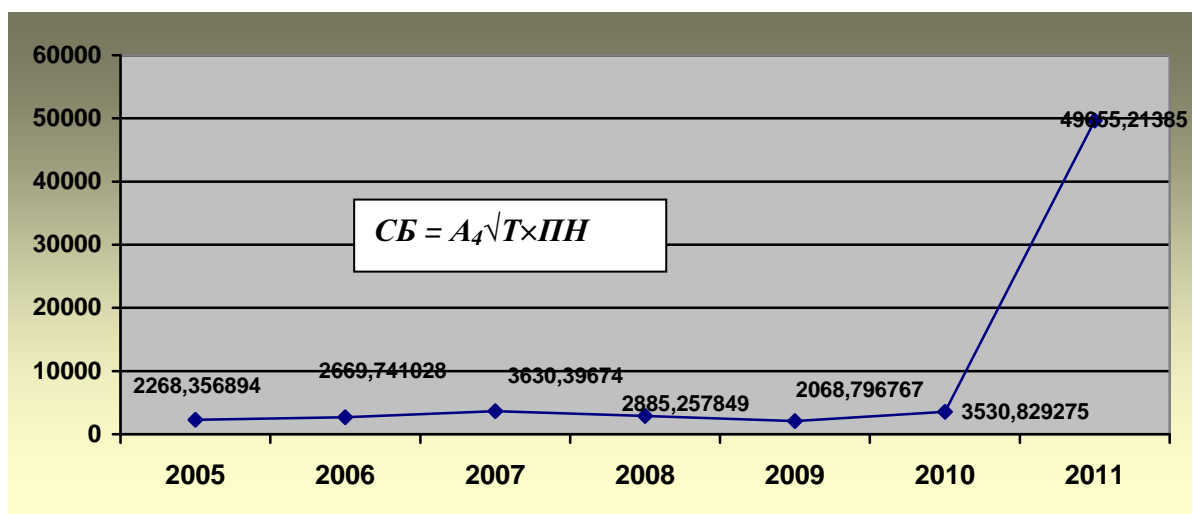
Водночас значна різниця у рівні середньої та мінімальної заробітних плат в Україні свідчить про необхідність вирівнювання доходів населення. Для досягнення збалансування необхідно змінити механізм оподаткування на такий, що дав би змогу підвищити податкове навантаження на високі доходи і знизити рівень оподаткування низьких; до 2011 року такі доходи оподатковувалися за єдиною

ставкою та механізмом. Позитивного ефекту досягнуто введенням у Податковому кодексі України додаткової підвищеної ставки податку, зрівнянням мінімальної заробітної плати з прожитковим мінімумом доходів громадян. Однак необхідно також затвердити на законодавчому рівні соціальну пільгу в розмірі 100% від мінімальної заробітної плати.

Поєднання податкової та соціальної політики виявляється також через другий аспект критерію соціальної справедливості, що відображає інтереси громадян, які отримують суспільні блага та офіційні трансферти [2, с. 139]. Економічна суть цього критерію полягає у розрахунку та визначенні рівня залежності випланих суспільних благ від податкового навантаження, податкових надходжень і коефіцієнта A_4 , де A_4 – коефіцієнт залежності величини суспільних благ від податкового навантаження, розрахований як середній показник еластичності (див. табл. 4).

Проаналізувавши дані табл. 4, можна зробити висновок про значне зростання суспільних благ, які фінансують із бюджету України. Так, протягом дослідженого періоду видатки на соціальні потреби були досить вагомими в структурі всіх видатків бюджету, близько 56% від усіх видатків бюджету.

Провівши розрахунки критерію, отримаємо його графічне зображення, що підтверджує зростання обсягу соціальних виплат під впливом податкової політики країни в 2005 – 2011 рр. і незначне зниження у 2009 р. (рис. 4).

СБ – фінансовані із бюджету суспільні блага та трансфертні платежі

T – податковий коефіцієнт

A_4 – коефіцієнт еластичності, що вказує на залежність величини суспільних благ від податкового навантаження

ПН – податкові надходження

Рис. 4. Критерій соціальної справедливості (другий аспект – інтереси громадян суб'єктів держави)*.

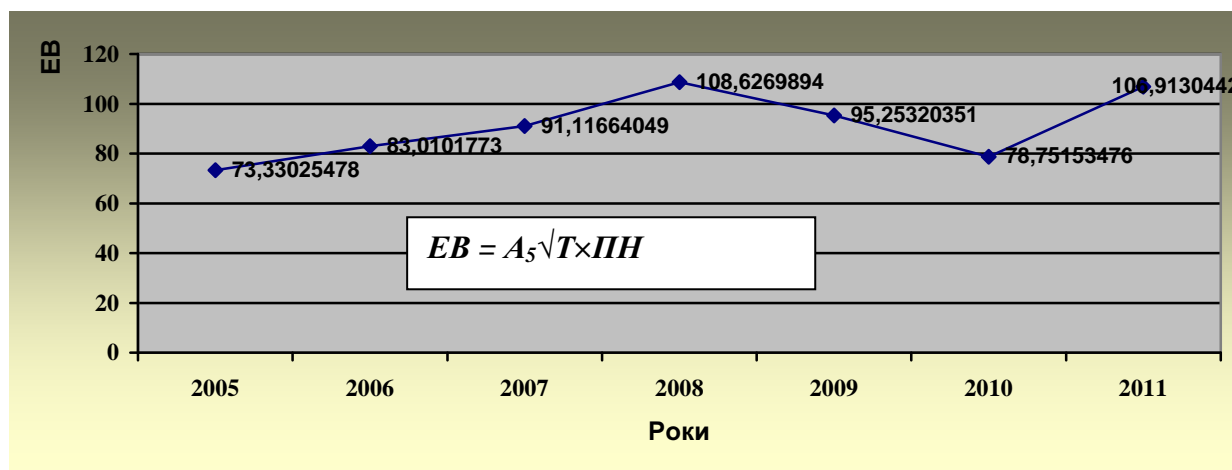
*Розраховано автором на основі даних табл. 4

За досліджуваний період рівень суспільних благ, що їх фінансують за рахунок перерозподілу податкових надходжень, постійно зростає. Така ситуація характерна загалом для 2005 – 2008 рр., найбільше зростання було у 2011 році; різними є лише чинники, що вплинули на отримання позитивного результату. Зокрема збільшенню суспільних благ у 2005 р. сприяло насамперед зростання податкових надходжень порівняно з 2004 р. (у 1,5 разу) та податкового навантаження (на 3,9%); у 2006 р. – підвищення податкових надходжень (у 1,282 разу) і податкового навантаження (хоча воно і не було настільки значним, як у 2005 р.); у 2007 р. – збільшення податкових надходжень, оскільки менше на позитивний результат вплинуло податкове навантаження, яке порівняно з 2006 р., навпаки, знизилось. У 2008 р. частка соціальних благ, які залежать від податкових інструментів, значно підвищила, що пояснюється значним зростанням податкових надходжень – у 1,5 разу та збільшенням податкового навантаження, яке порівняно з 2007 р. зросло на 1,5%. Зниження критерію соціальної справедливості в 2009 р. відповідно характеризується зменшенням частки суспільних видатків у грошовому еквіваленті на 3% порівняно з 2008 р., значне зростання соціальної складової у 2011 році призвело до значного підвищення складової критерію соціальної справедливості відображеної на графіку.

Отже, доходимо висновку, що фіскальна політика в Україні насамперед спрямована на соціальний розвиток країни. Соціальні державні витрати становлять значну частку у видатках бюджету, порівняно з якими видатки на економічний розвиток є значно меншими. В результаті розрахунку критерію впливу податкової політики на рівень фінансування економічних видатків із бюджету отримаємо значно нижчі показники, ніж при обчисленні критерію соціальної справедливості (рис. 5)

Розрахунок критерію соціальної справедливості, що вказує на вплив податкової політики на рівень фінансування економічних видатків базується на визначенні взаємозалежності податкових платежів і

видатків економічного призначення. Це дає змогу оцінити спрямованість податків, достатність фінансування економічних видатків і роль податків при забезпеченні економічного розвитку країни.

EB – фінансовані із бюджету видатки на фінансування економічних видатків
T – податковий коефіцієнт
A₅ – коефіцієнт еластичності, що вказує на залежність величини видатків на економічні цілі від податкового навантаження
ПН – податкові надходження

Рис. 5. Критерій соціальної справедливості, що вказує на вплив податкової політики на рівень фінансування економічних видатків.

Джерело: складено автором за: minfin.gov.ua

Результати розрахунків свідчать про значний вплив податкових платежів на економічну політику України. Починаючи з 2005 р., рівень фінансованих видатків на економічний розвиток підвищувався і мав позитивну тенденцію. Зростання відбулося через збільшення мобілізованих до бюджетів податкових надходжень протягом 2005 – 2008 рр., проте вплив податкового навантаження на підвищення показників був дещо неоднозначним. У період 2005 – 2009 рр. податкове навантаження було різним і відрізнялося за роками абсолютним значенням. Зокрема, у 2007 та 2009 р. значення податкового навантаження було нижчим, аніж у попередньому році відповідно. Отже, на розрахований підкритерій найбільше вплинуло зростання абсолютних надходжень обов'язкових платежів; середній показник приросту за аналізований період становив 33%, що є вагомим чинником впливу на можливість держави виконувати власні функції.

Розглянувши критерій соціальної справедливості (другий аспект) та підкритерій соціальної справедливості який відображає вплив податкової політики на рівень фінансування економічних процесів, можна стверджувати, що домінуючою в Україні є соціальна політика як пріоритетна складова видатків з бюджетів країни. Рівень зростання впливу податків на економічні потреби набагато нижчий, ніж соціальні видатки.

Висновки з проведеного дослідження. Ґрунтовно проаналізувавши критерії соціальної справедливості у якому проявляється вплив податкової політики на суспільно-економічні процеси країни, доходимо висновку. Економіка України не насичена податковими надходженнями. Так, крива критерію соціальної справедливості є висхідною (див. рис. 4), рівень суспільних благ, які держава надає через розподіл податкових платежів, не досягнув максимуму й не відповідає критерієві граничної корисності, тому інші критерії під його впливом зростають (рис. 1 і 2). Це означає, що податкова політика в Україні насамперед спрямована на підвищення впливу податків як домінуючого джерела фінансування соціальних видатків [11, с. 65]. Цим створюється додаткове навантаження на суб'єктів господарювання, яке є критичним для останніх, що підтверджує рівень реальних доходів підприємств, який у 2008 р. знизився до критичної межі, а в 2009 р. та 2011 р. був нижчим нуля (див. рис. 2). Необдумана бюджетна політика, неспроможна реагувати на зміни в економіці, призвела до зниження доходів громадян і, як наслідок, до зменшення реальної бази оподаткування при загальному зростанні показника податкового навантаження. Це, як відомо, не відповідає основним критеріям податкової політики будь-якої розвинутої країни.

Така ситуація може призвести до того, що фінансові ресурси держави, які спрямовуються здебільшого на фінансування суспільних благ, використовуватимуться неефективно й не дадуть підприємствам змоги розвиватись, а надмірне податкове навантаження сприятиме поширенню тіньової економіки; внаслідок цього реальний показник надходжень податкових платежів знизиться. З огляду на це пропонуємо раціонально використовувати податкові платежі, зокрема, провести політику рефінансування бюджетних коштів в економіку, яка в майбутньому через механізм розширення бази

оподаткування забезпечить реальний приплив податкових платежів до бюджетів країни. Після посилення критерію соціальної справедливості, що вказує на вплив податкової політики на економічні видатки держава буде спроможна забезпечити соціальні видатки, які відповідатимуть принципів граничної корисності. На сучасному етапі Україна більшою мірою здійснює соціальну політику, а не економічного розвитку, що, на наш погляд, призведе до нерационального використання ресурсів країни та підвищення податкового навантаження на платників податків.

Бібліографічний список

1. Іванов Ю. Б. Податкова система : [підручник] / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, О. М. Десятнюк. – К. : Атіка, 2006. – 920 с.
2. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні : [монографія] / А. І. Крисоватий. – Тернопіль : Карт-бланш, 2005. – 371 с.
3. Доходи та витрати населення України за 2006 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dvn_kv06_u.htm
4. Доходи та витрати населення України за 2007 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dvn_kv07_u.htm
5. Доходи та витрати населення України за 2008 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dvn_kv08_u.htm
6. Доходи та витрати населення України за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dvn_kv06_u.htm
7. Доходи та витрати населення України за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dvn_kv07_u.htm
8. Доходи та витрати населення України за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dvn_kv08_u.htm
9. Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22.05.2003 р. № 889-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний режим]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=889-15>
10. Прожитковий мінімум за роками [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.balance.ua/sai/sprav_info/proj_minimum.htm
11. Крисоватий А. Податки і фіскальна політика : [навчальний посібник] / А. Крисоватий, А. Луцик. – Тернопіль, 2003. – 312 с.
12. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.

Анотація

У статті розглянуто проблему реалізації фіскальної політики України. Проаналізовано закономірності податкової системи, здійснено аналіз видаткової вітчизняної політики. Проведено аналіз впливу податкового навантаження на здійснення підприємницької діяльності, доходи громадян, соціальний захист населення, бюджетні видатки на економічні цілі. Розраховано критерії фіскальної політики, проведено ґрунтовний аналіз кожного з розрахованих критеріїв. Запропоновано ефективні шляхи оптимізації фіскальної системи на основі отриманих в результаті дослідження висновків.

Ключові слова: податок, фіскальна політика, фіскальна достатність, економічна ефективність, соціальна справедливість, соціальні блага, доходи, видатки.

Аннотация

В статье рассмотрена проблема реализации фискальной политики Украины. Проанализированы закономерности налоговой системы, осуществлен анализ расходной отечественной политики. Проведен анализ влияния налоговой нагрузки на осуществление предпринимательской деятельности, доходы, социальная защита населения, бюджетные расходы на экономические цели. Рассчитано критерии фискальной политики, проведен обстоятельный анализ каждого из рассчитанных критериев. Предложены эффективные пути оптимизации фискальной системы на основе полученных в результате исследования выводов.

Ключевые слова: налог, фискальная политика, фискальная достаточность, экономическая эффективность, социальная справедливость, социальные блага, доходы, расходы.

Annotation

The paper considers the problem of fiscal policy in Ukraine. Analyzed the patterns of the tax system, the analysis of the expenditure of domestic politics. The analysis of the impact of the tax burden on business activity, income, social protection, fiscal spending on economic goals. Calculated criteria for fiscal policy, conducted a detailed analysis of each of the calculated criteria. An efficient ways to optimize the fiscal system on the basis of the findings of a study.

Key words: tax, fiscal policy, fiscal adequacy, economic efficiency, social justice, social benefits, income, expenses.